

Sinan Gudžević

PUT U ŽIVOGOŠĆE

FILOLOŠKE TRICE I SITNICE

Izabrao i uredio
Josip Pandurić

disput

Zagreb, 2025.

UREDNIČKA NAPOMENA

Ovdje okupljene tekstove izabrao sam iz kolumne “Maksimir i Mirogoj” koju je autor u proteklom desetogodišnjem razdoblju kontinuirano, iz tjedna u tjedan, ispisivao u zagrebačkom tjedniku *Novosti*, vodeći se pritom uredničkom nakanom da ga se predstavi kao strastvenoga klasičnog filologa, trajno zainteresiranog za to da u mnogim svojim tematsko-motivski šarolikim pričama/esejima, pisanim u baš svakojakim povodima, na sebi svojstven način, s mnogo zanosa evocira vršne ostvaraje antičkog (latinskog) pjesništva, njegove ponajvažnije stvaraoce, tumače (i “tumače”) te prevodi-oce. Slijedom te namjere, pred tobom su, čitatelju, šezdeset i dva pripovjedna zapisa u kojima se onomu prepisanomu iz života nude filološke paralele iz antičkoga duhovnog svijeta, tj. svjedočenja iz stare grčke i rimske književnosti.

Tekstovi su u knjizi posloženi kronološkim redom objavljivanja, počevši od najstarijega “Smrt od poezije” od 9. prosinca 2014. pa do najmlađega “Blizanac blizancu grob” od 13. kolovoza 2024. godine. Tekstove “Tri prsta” (iz 2019) i “Palada i Orelli” (iz 2018) izdvojio sam iz toga vremenskog slijeda, sve dojma da upravo oni u funkciji prologa odnosno epiloga na lijep način mogu uvesti u priču i zaključiti je, sugestivno nam pritom s jedne strane naznačujući, a s druge

podcrtavajući s kakvim pripovjedačem i prevodiocem ovdje imamo posla.

Raritetan je i vjerojatno ni s čime sličnim usporediv podatak da su ti autorovi tekstovi iz *Novosti* posljednjih godina bili sabirani odnosno izabirani, uključujući i ovu knjigu, u čak četiri izdanja izašla u dva pišćeva grada: dva u Zagrebu, dva u Beogradu. Najprije je Fraktura 2018. objavila dvosveščano izdanje *Maksimir i Mirogoj*, u kojem su donesene gotovo sve dotad objavljene autorove kolumne, zatim je beogradski Službeni glasnik 2020. izdao također voluminozno izdanje pod naslovom *Бенџо у Грабу*, a prošle je godine drugi beogradski izdavač, Most Art Jugoslavija, ponovio manji broj većinom istih tekstova u knjizi *Penelopin razboj i drugi zapisi*. Zavirimo li, tražeći detaljnije podatke o tim publikacijama, pažljivije u elektronski katalog Narodne biblioteke Srbije, u kojoj su sva ta izdanja pohranjena, doći ćemo do indikativne bibliotekarske odrednice o tome na kojem su jeziku te knjige objavljene: premda se dakle radi o ukoričavanju istih tekstova, ove su dvije beogradske knjige – navodi se ondje – na srpskome, a ona zagrebačka na hrvatskome. Valja pretpostaviti da samom autoru – koji za sebe kaže da je, “moliću lepo i molit ću lijepo, rođenjem i ekavac i ijekavac” – takvo kontradiktorno katalogiziranje njegova jezika ni najmanje ne smeta jer on svoj jezik u ovdje podastrtim tekstovima lakonski naziva “našim”, imajući pritom na umu ukupnu “govornu zajednicu” kojoj se obraća. A vjerujem da će i tebi, čitatelju ove knjige, od mogućih magličastih konotacija o autorovu jeziku kojim piše važniji biti bjelodani čitateljski dojam da on, pišući *svojim* jezikom o djelima pisanim na *mrtvom* jeziku, piše jezikom *živim* – živim da življi teško može biti.

Josip Pandurić

PROLOG

TRI PRSTA

Jednog dana, u proljeće ranih osamdesetih, uđe moja tetka Derva u moju sobu na selu.

– Došla sam malo da te nešto pitam.

– Pitaj me, Dervo, sve ću ti kazati po istini.

– E tako ti Boga, radiš li ti išta?

– Tako mi Boga, radim, Dervo. Evo po cipacipcio dan, a bogme i dobar dio od noći radim.

– A će ti to radiš?

– Kako će, evo za ovim ovde stolom, vidiš ove debele knjige, i ove tanke, vidiš ove velike sveske, i ove olovke, i ovu britvu kojom olovke šiljim. Imam barem pedeset olovki, neke se zovu tvrde, neke polutvrde, nabavio sam ih u Nemačkoj, a zašiljeno mi je uvijek desetak njih. I gumica imam za brisanje, evo vidi ove dvije na stolu, a tri čuvam kad mi se ove otiru.

– I to je tvoj rad, to što uzmeš tu olovku i sa ta tri prsta je prifatiš i tijekom crnim šiljkom pišeš u tu svesku?

– To je moj rad, najveći dio mog rada. Ali ima tu još rada. Vidiš ove otvorene knjige: ja njih čitam, sporo, mora se sporo, pa kad se toga načitam, ja onda ono što mi se čini važno približim u ovu svesku, a u ovu glavnu pišem ono što iz ove knjige prevedem. A kad cijelu ovu glavnu svesku ispišem, uzmem ovu mašinu za pisanje, pa u nju evo ovde stavim papir, pa prepisu-

jem iz glavne sveske. Ispišem jedan list, pa onda drugi, pa kad mašinom sve ono ispišem što sam u svesci olovkom napisao, ja onda uzmem novu svesku i nastavim dalje da prevodim. I kad opet napunim tu novu glavnu svesku, opet to prepisem ovom bijelom mašinom za pisanje.

– E, nemoj mi zameriti, tako ti Boga, ali da ti rekнем nešto: to što ti zoveš rad – nije rad. Kakav je to rad: stegneš olovku s tri prsta, desnom rukom, a onda spustiš olovku pa malo čitaš i prevrćeš listove te jedne te druge knjige, malo jednijem prstom, a malo s dva. I takav rad se zove prevodadžisanje knjige, je li?

– Zove se prevodenje.

– Dobro, prevodenje. Kažeš da prevodiš tu knjigu. A što ti nju prevodiš? A razumiješ li ti sve što u tu knjigu piše?

– Pa razumijem, ali prevodim je, e da je bolje razumijem. Ja ovu knjigu najbolje čitam tako što je čitajući je prevodim. A onda će to što prevedem biti pripremljeno i opremljeno za knjigu pa će biti u štampariji štampano, pa će štampari načiniti knjigu, pa će tu knjigu čitati i oni koji ne razumiju jezik na kojem je knjiga napisana.

– A šta će ti to? Ti razumiješ šta piše, ali ti prevodiš za druge?! To je, da prosiš, čorav poso. A kako ikako možeš da spavaš, kad nemaš od čega da se umoriš?

– A umorim se, da znaš da se umorim. Nije to baš tako sve kako ti se čini.

– A kako nije? A od čega se umoriš? Od olovke što je uzmeš, i ostaviš, što je šiljiš i tupiš?

– Umara sve to zajedno. Uzmi pa ostavi, iz ove knjige predem na ovu, pa na ovu, pa na onu, pa se opet vratim na onu prvu. Ima dana, prođe i po pola dana, a jedva da sam se maknuo naprijed. Pa malo piši, malo briši, zatekne me i pola noći. Ti kaži šta te volja, no ti ja kažem da mene od pisanja zna-

ju zaboljeti noge! Ne ova tri prsta što pišu, nego obadvije noge, od stopala pa do koljena.

– To ti nije od pisanja, ni od čitanja! To ti je zato što nećeš da se ženiš. Misliš li ti da se ženiš? Vidi kakav si, u najbolje godine došo, a nide ni žene, ni kućeta ni maćeta, samo knjige i sveske! Doduše, lanjske godine si bio donio onu bijelu mačku čak iz Beograda, prestravila se od ove naše stoke. Do prije godinu-dvije svi smo mislili, eno naš Sinan stalno njitri u nake knjige, ama naš Sinan uči za Tita, kad ono jok, on izučio, pa se vrnuo kod nas u ove urvine i hurdulije, i tu i dalje njitri u knjige i piše u sveske. I kaže poneko da se to Sinanu i plaća. Jadna je ta plata koju zarađuju tri prsta, a cijelo tijelo dokono!

– Kako dokono, Dervo? Pa rekoh li ti da mene od pisanja s ova tri prsta počesto obadvije noge počnu boljeti.

– Ada čula sam, no da se oženiš, ne bi te boljele noge od pisanja.

– Kako znaš?

– Lako: bio bi više sa ženom, a manje s tom olovkom!

Za ovaj dijalog imam za svjedoke moje rođake. Ovo kažem za slučaj da mi neko ko čita nešto ne spočita. Jer tu i tamo dopre do mene po koja primjedba u pogledu sumnje u vjerodostojnost nekog događaja o kojem pišem u ovom listu. Sjetim se mnogo puta Derve i njenog mišljenja o tome kakav je moj rad i kako sam se u njega zaradio. Petnaestak godina kasnije našao sam u knjigama mjerodavne ispovijesti drugih ljudi koji su radili sa tri prsta i koji svjedoče o tom svome radu kao o mučenju. Mislio sam da to sve priredim u neki zgodan oblik pa da onda sve polako i spremno izložim Dervi. Htio sam da joj ispričam o davnim pisarima, koji su pravili knjige prije no što je izumljeno štampanje. I kakav je posao bio napraviti knjigu s tri prsta pišući, pa kako se ponegdje pisalo držeći knjigu na koljenima i među hladnim zidinama manastirskim. I kako

su se ti ljudi zvali malo pisari malo prepisivači. Bili su pisari u davna vremena koja zovemo antička, ali je pisara bilo najviše u onom vremenu koje zovemo srednji vijek. Nisam kanio da Dervi kazujem kako ti pisari prepisivači kod naših ljudi nisu na nekoj cijeni, a čak su i na lošem glasu. Ni to da kako su pisarsku školu u manastiru Manasiji naši školski učitelji i profesori, a s njima bogme i đaci, zvali pogrdno resavska prepisivačka škola. Tako su, pamtimo pa znamo, označavani oni učenici koji ništa svoga ne napišu, nego sve tude prepisuju. To nisam mislio da Dervi kazujem, jer ona u školu nije išla, pa ne bi išlo ni da joj tu zavrzlamu objašnjavam, a ni kakvu drugu, kao onu kako su srednjovjekovni pisari i prepisivači zaslužni za pripremu građe koju će presudno upotpuniti prevodioci, a koja se danas zove svjetska književnost.

Kad sam se tako, mislim, dostatno obavijestio o svemu tome, o srednjovjekovnim manastirskim pisarima i prepisivačima knjiga, o njihovim kolofonima, koje su u naše vrijeme zamijenili impresumi i cipovi, bio sam se spremio da ispričam Dervi kako nisam jedini pa ni najgori koji se žalio na pisanje s tri prsta. I petnaestak godina nakon ovoga gore razgovora s njom, stigao sam u rodno selo i to ne sam, već sa životnom svojom drugaricom i s dvoje naše djece. I vidjela me Derva kako s malim blizancima hodam putem od kuće prema livadama. Obje ruke su mi bile zauzete, u svakoj je bila šaka po jednog djeteta. Ne znam da li je Derva gledajući dječje šake u mojim pomislila na ono što mi je rekla o tri prsta, ali ja jesam. No do razgovora o tome nije došlo, ne zbog nemanja vremena, već zbog toga što je Dervin muž toga jutra odveden u bolnicu, iz koje neće ni izaći. A koji dan kasnije, od groma će poginuti jedna od mojih snaha, te je razgovorljivost u cijelom selu utrnu-la. Ostavio sam da Dervi sve ispričam dogodine. Ali je Derva umrla te godine pred zimu i cijelo moje spremljeno izlaganje

ostalo je neizgovoreno, te me evo gdje sam bio. I danas šiljim olovke i prepisujem tastaturom, i dalje najčešće pišem koristeći tri prsta, a od pisanja me i dalje često bole noge.

A da u tome nisam sam, imam i napismeno gorka svjedočenja pisara mučenika samostanskih. Kao u ovome heksametarskom kolofonu:

Scribere qui nescit, nullum putat esse laborem;
tres digiti scribunt, totum corpusque laborat.

Onaj što pisati ne zna, i ne smatra to da je muka:
Tri su mi prsta te pišu, a tijelo me čitavo boli.